

KADİM BİR OYUNA GÖNÜL VERENLER: SATRANÇ SPORCULARI İLE AİLELERİNE SOSYOLOJİK BAKIŞ

Mine Gözübüyük Tamer*

Özet

Satranç sporu hemen hemen tüm dünya ülkelerinde oynanmakta olan kadim bir oyundur. Satrancın bilim mi, sanat mı, sürekli kendisini geliştiren bir zihinsel bir düşün zinciri mi ya da matematiksel kombinasyonlar zenginliği mi oluşu üzerine yapılan tartışmalar devam etmektedir. Bu çalışma, Türkiye’de uzun bir geçmişe sahip satranç sporuna yönelen çocuklar ile ailelerinin genel görünümünün satranç sporuna yükledikleri anlamı, sporcuların satranç geçmişini, turnuvalar sırasında karşılaştığı sorunları, beklenti ve taleplerinin ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma kapsamında dahil edilen bu grubun ihtiyacı, beklenti ve önerileri doğrultusunda sporcu ve ailelerine yönelik destek mekanizmalarının/önerilerin sunulması hedeflenmiştir. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden birisi olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, 2018 yılı yaz döneminde Ankara ve Çanakkale illerinde düzenlenen uluslararası satranç turnuvalarına katılan 40 sporcu ve 55 veli ile yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Araştırmaya gönüllü olan katılımcılarla araştırmacı tarafından gerçekleştirilen görüşmede açık uçlu sorular sorulmuştur. Veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Bulgular demografik bilgiler, satranç geçmişi ve deneyimleri, bu süreçte karşılaşılan sorunlar ve beklentiler olarak farklı başlıklar altında sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Satranç, eğitim, satranç sporcusu, veli, satranç turnuvası

SOCIOLOGICAL OVERVIEW OF CHESS PLAYERS AND THEIR PARENTS

Abstract

Chess is an ancient game that is played in almost all countries of the world. Discussions are continuing on whether chess is science, art, a mental chain of thought that constantly improves itself, or a wealth of mathematical combinations. In this study, children with their families tend to have a long history of chess sport in Turkey reveals the general appearance; It is aimed to reveal the meaning they place in chess sport, the chess history of chess players, the problems faced during tournaments, their expectations and demands. It is aimed to provide support mechanisms/suggestions for Chess players and their families in line with the needs, expectations and suggestions of this group included in the research. In this research, phenomenological pattern, one of the qualitative research methods, was used. In this research, criterion sampling method, which is one of the purposeful sampling methods, was used to identify the participants. The data of the research was obtained from interviews with 40 chess players and 55 parents who participated in the international chess tournaments held in Ankara and Çanakkale in the summer of 2018. Open-ended questions were asked to participants in the interview conducted by the researcher. The data were analyzed by descriptive analysis. The findings are presented under different headings: demographic information, chess history and experiences, problems encountered in this process and expectations.

Keywords: Chess, education, chess players, parents, chess tournament

* Doçent, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, mgozubuyuk@hotmail.com.

Giriş

Satranç sporu hemen hemen tüm dünya ülkelerinde oynanmakta olan kadim bir oyundur. Stefan Zweig, satrancın kadim ve gizemli yönlerini vurgulayarak, halen keşfedilmeye devam eden bir düşün zincirinin muhteşem gücü olduğunu şu sözlerle ortaya koyar (2012): “*satranç aynı zamanda bir bilim, bir sanat değil mi, Muhammed'in yeryüzü ile gökyüzü arasındaki tabutu gibi bu kategorilerde gidip gelmiyor mu, zıtlıklardan oluşan tüm çiftlerin bir defalık birleşimi değil mi; satranç çok eski, ama aynı zamanda sonsuzca yenidir, kuruluşu mekanik ancak sadece hayal gücü ile etkilidir; geometrik açıdan sabit bir alanla sınırlı olmakla birlikte kombinasyonlarında sınırsızdır, sürekli kendini geliştiren ancak yine de verimsiz, hiçbir yere götürmeyen bir düşüncedir, hiçbir şey hesaplamayan bir matematik, eseri olmayan bir sanat, temeli olmayan bir mimaridir ancak yine de oluşuyla, varlığıyla tüm kitaplardan ve eserlerden daha kalıcı olduğu kanıtlanmıştır; tüm halklara ve tüm zamanlara ait ve can sıkıntısını öldürmek, duyuları bilmek, ruhu rahatlatmak için hangi Tanrının yeryüzüne getirdiğini kimsenin bilmediği yegâne oyundur.*” Onun satranca yönelik bu bakış açısı günümüzde yapılan tanımları da eksik bırakmaktadır.

Satrancın bilim mi, sanat mı, sürekli kendisini geliştiren bir zihinsel bir düşün zinciri mi ya da matematiksel kombinasyonlar zenginliği mi oluşu üzerine yapılan tartışmalar devam etmektedir. Reti (2000) satrancı en ciddi insanların tüm yaşamlarını adadıkları bir oyun olarak nitelendirmektedir. O, satrancın daha çok kültürel gelişmişliği yüksekülkelerde yaygınlaştığına dikkat çekerek satrancı şans dışlayan, salt zihinsel bir oyun olduğunu belirtmektedir. Ona göre satranç yeni ve sürekli gelişmekte olan bir sanat ve bir zekâ oyunudur. Benzer bir vurgu Averbach (2000) tarafında yapılmış, satranç beyin jimnastiğinin somutlaşmış biçimi olarak tanımlanmış ve satrancın, iki kişi arasında yapıldığı gibi simültane olarak birçok kişi ile hatta kişinin kendisine ya da bilgisayara karşı da oynadığı bir beyin sporu olduğu dile getirilmiştir. Satrancı, yapay bir oyun olarak görmeyip direkt olarak yaşamın içinden gelen ve büyük hayatın küçük bir modeli olduğunu iddia edenler de vardır (Kulaç, 1991). Buna ilaveten, bir Hint atasözü “*satranç öyle bir deryadır ki, içinde sivrisinek yüzebilir. Fil yıkanabilir*” sözleriyle oyunun bitmek tükenmek bilmeyen sonsuz kombinasyonlarından bahseder.

Satranç tarihi incelendiğinde kadim bir spor oluşu ortaya çıkar. Satranca benzer oyunların M.Ö. 3000 yıllarında Hindistan ve Mısır'da oynandığına dair yazıtlarda bazı bilgilere rastlanmakla birlikte satrancın hangi tarihte ortaya çıktığına dair kesin kanıtlar bulunamadığından miladı tam olarak bilinmemektedir. Hakkında farklı rivayetler olmasına rağmen satrancın ilk olarak 570 yılında Hindistan'da oynandığı belirtilmektedir (Dalkıran, 1995; Sadık, 2006). Yaygın efsaneye göre satranca benzer ağır tempolu bir savaş oyunu hemen hemen iki bin sene önce Hindistan'da doğmuş ve yavaş yavaş şekil değiştirerek Orta Asya'nın güneyinden, İran'dan ve Ortadoğu ülkelerinden çok uzun yol kat ederek İber Yarımadasına ulaşmıştır (Kasparov, 2006). Firdevsi'nin “Şehnâme” adlı eserinde ise satrancın

aslında oyun değil, savaş stratejileri ve taktik geliştirme yöntemi olarak görüldüğüne ve Sanskritçe ismi olan ‘Caturanga’nın da buradan geldiğine değinilmiştir. Öyle ki satranç oyunu, figürleri ve hareketleriyle gerçekten de Hint ordusundaki savaş kurallarını andırmaktadır. İranlılarla uzun süren savaşlardan sonra satranç Araplara geçmiştir. On ikinci yüzyılın sonlarına doğru halifeler etkisini yitirdikten sonra satrancın merkezi Suriye, Türkiye ve Mısır’a kaymış, oyun aynı zamanda Moğollar arasında da yayılmaya başlamıştır. Daha sonraki yıllarda satranç Endülüslere, Endülüslere sayesinde de İspanya üzerinden Avrupa’ya yayılmıştır. Çağdaş satranç 15.yüzyılda Akdeniz’de ortaya çıkmıştır. O andan itibaren psikolojik savaşın modelliğini yapan entellektüel bir oyun haline gelen satranç, bir Avrupa icadıdır (Kasparov, 2006).

Günümüzde satranç oyunu, Dünya Satranç Federasyonu’nun belirlediği satranç kurallarına göre; taşlarını “satranç tahtası” olarak adlandırılan kare şeklinde bir oyun tahtası üzerinde sırayla hareket ettiren iki rakip tarafından oynanmaktadır. Beyaz taşları oynayan oyuncu oyuna başlar. Her iki oyuncunun amacı da rakibin kurallara uygun bir hamlesi kalmayacak şekilde rakibin şahına saldırmaktır. Bunu başaran oyuncu, rakibin şahını ‘mat etmiş’ ve oyunu kazanmıştır. Eğer her iki taraf için de şah-mat yapmak mümkün değilse oyun beraberektir (World Chess Federation, 2008).

Ülkemizde organize satranç faaliyetleri 1930'larda başlamıştır. 1938 yılında kurulan Ankara Satranç Derneği çeşitli aralıklarla faaliyetlerini sürdürmüştür. 1943 yılında kurulan İstanbul Satranç Derneği halen faaldir. İzmir, Adana, Bursa gibi bazı illerimizde dernekler kurulmuş, yarışmalar düzenlenmiştir. 1954 yılında Dernekler Yasasına göre kurulan Satranç Federasyonu tarafından ülkemizde satranç yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Türkiye FIDE'ye (Dünya Satranç Federasyonu) 1962 yılında üye olmuştur. Bu tarihten itibaren ülkemiz uluslararası birçok turnuvaya sporcu göndermiştir (<http://www.tsf.org.tr/tarihce>, 11.11.2019).

Böylesi kadim, önemli ve özel bir sporun yediden yetmişe tüm oyuncularını/sporcularını için önemli kazanımlar sağladığı aşikârdır. Bugüne kadar sosyal bilimler disiplini içerisinde satranç sporcularını ve ailelerini araştırma konusu yapan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu araştırmayla bu alandaki boşluğun giderileceği ve sonraki araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu çalışma ile Türkiye’de uzun bir geçmişe sahip satranç sporuna yönelen çocuklar (bundan böyle sporcu olarak anılacaktır) ile bu sporcuların ailelerinin genel görünümünü ortaya koymak; her iki grubunda satranç sporuna yükledikleri anlamı, sporcuların satranç geçmişini, turnuvalar sırasında karşılaştığı sorunları, beklenti ve taleplerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında dahil edilen bu grubun ihtiyacı, beklenti ve önerileri doğrultusunda sporcu ve ailelerine yönelik destek mekanizmalarının/önerilerin sunulması hedeflenmiştir.

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik keşfedici bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve diğerleri, 2016: 39). Fenomenolojik yaklaşımın temel amacı ise bireyin deneyimlerinden ve duygularından yola çıkarak belli bir fenomen üzerinde yaptığı anlatılarında gerçeği aramak ve bu fenomene yönelik derinlemesine açıklamalar üretmektir. “Bireysel evreni” veya “bireysel tecrübeleri” araştıran bu yaklaşımda araştırmacı katılımcının kişisel (öznel) tecrübeleri ile ilgilenmekte, bireyin algılamaları ve olaylara yükledikleri anlamları incelemektedir (Baş ve diğerleri, 2013: 84). Araştırmada veri toplamak üzere görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Görüşme tekniği, sözlü olarak sürdürülen bir iletişim türü olup araştırma konusu hakkında derinlemesine bilgi sağlar.

Katılımcılar

Bu araştırmada katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden birisi olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örneklemin mantığı ve gücü derinlemesine anlama üzerine yaptığı vurgudan gelir. Bu durum, çalışmanın derinliği için zengin bilgi içeren durumların seçimine yol açar (Patton, 2014: 46). Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış ise önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan durumların çalışılmasıdır. Burada bahsedilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir (Yıldırım ve diğerleri, 2016:56). Bu araştırmada katılımcıların seçiminde esas alınan ölçüt, satranç sporcularının uluslararası satranç turnuvalarına en az üç kez katılmış olmaları ve 7-18 yaş aralığında olmaları şeklinde belirlenmiştir. Veli seçiminde kriter satranç sporcusu çocuklarının olması ve çocuklarının en az üç kez uluslararası turnuvaya katılmış olması şeklindedir.

Sporcu ve velilere ulaşabilmek amacıyla 23-29 Temmuz 2018 tarihleri aralığında Ankara’da düzenlenen Çubuk Uluslararası Satranç Turnuvası ile 27 Ağustos-1 Eylül 2018 tarihleri arasında düzenlenen Başkent Üniversitesi Uluslararası 3. Açık Satranç Turnuvası ve 6-11 Ağustos 2018 tarihlerinde Çanakkale’de düzenlenen Troya Uluslararası 26. Açık Satranç Turnuvasına katılım sağlanmıştır. Görüşmeyi kabul eden 40 sporcu ve 55 veli ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma öncesinde gerek sporcu gerek velilerle anılan tarihlerde ve belirtilen yerlerde düzenlenen turnuvalarda saha çalışmasını gerçekleştirebilmek/görüşme yapabilmek amacıyla Türkiye Satranç Federasyonundan araştırma izni alınmıştır. Bu çalışmada verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, 2018 yılı yaz döneminde Ankara ve Çanakkale illerinde düzenlenen uluslararası satranç turnuvalarına katılan 40 sporcu ve 55 veli ile yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılımcılara araştırmacı tarafından geliştirilen görüşmede açık

uçlu sorular sorulmuştur. Yapılan görüşmeler katılımcıların izniyle ses kaydı alınmıştır. İzin verilmediği durumlarda kısa notlar şeklinde soru formunun üzerine cevaplar yazılmıştır. Velilerle yapılan görüşmeler genelde çocukları turnuvalara girdikleri süreçte kendilerine ayrılan bölümlerde oturdukları sırada gerçekleşmiştir. Görüşmelerin bazıları 15 dakika bazıları ise yaklaşık 25 dakika sürmüştür. Sporcularla yapılan görüşmeler genellikle turnuva sonrasında gerçekleşmiş ve 15 dakika sürmüştür.

Veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesini ve yorumlanmasını içeren analiz türüdür. Betimsel analizde araştırmacı görüştüğü ya da gözlemlediği bireylerin görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. Burada temel amaç, elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenerek ve yorumlanarak sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada analiz sürecinde araştırma sorularından hareketle verilerin hangi temalar altında düzenleneceğini ve sunulacağını belirlemek için bir çerçeve oluşturmuş ve veriler bu minvalde analiz edilmiştir. Açık uçlu sorularla toplanan veriler sporcu katılımcılar için SK1, SK2, SK3.....SK40 şeklinde kodlanarak; katılımcı veliler için VK1, VK2, VK3.....VK..55 şeklinde kodlanmış ve önceden belirlenmiş temalara göre gruplanarak doküman haline getirilmiştir. Bulgular tema başlıklarında betimsel bir anlatım ile sunulmuş ve katılımcılardan doğrudan alıntılar yapılarak yorumlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında gerek sporculara gerek velilere yönelik iki ayrı yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Sporcular için hazırlanan görüşme formu; demografik bilgiler, satranç geçmişi ve deneyimleri, bu süreçte karşılaştıkları sorunlar ile beklentileri olmak üzere dört ana tema üzerine kurulu 17 sorudan oluşmaktadır. Veliler için hazırlanan görüşme formu da yine demografik bilgiler, çocuklarının satranç kariyerlerindeki tutumları, bu süreçte karşılaştıkları sorun ve beklentileri olmak üzere dört ana tema üzerine kurulu 17 sorudan oluşmaktadır.

Literatür Özeti

Türkiye’de ve yurt dışında yapılmış olan satrançla ilgili araştırmalar incelendiğinde, satrançla ilgili çeşitli konularda farklı disiplinlerce yürütülen çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu konuların özellikle satrancın eğitsel, bilişsel ve psikolojik yararları konusunda yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Aşağıda uluslararası ve ulusal düzeyde yürütülen bu araştırmalardan bir kısmına yer verilmiştir.

Liptrap tarafından 1994-1997 yılları arasında gerçekleştirilen “Satranç ve standartlaştırılmış test puanları” başlıklı çalışmada (1999), 3. ve 5. sınıflardan satranç kulübüne katılan öğrencilerin okuma ve matematik alanlarındaki başarıları incelenmiştir. Satranç oynayan çocukların okuma ve matematik alanında diğer öğrencilerden iki kat daha fazla gelişim gösterdiği saptanmıştır.

Scholz ve arkadaşları tarafından yürütülen “Satranç eğitiminin öğrenme gücünü olan çocukların matematik performansı ve konsantrasyon yeteneği üzerindeki etkisi” başlıklı çalışmada (2008), düşük zekâyâ sahip (IQ70-85) ve öğrenme gücünü yaşayan öğrencilerin satranç öğrenmesinin matematik derslerine faydasını değerlendirmek amaçlanmıştır. Bunun için dört ayrı Alman okulundan öğrenme gücünü olan öğrencilerin olduğu sınıflara bir yıl boyunca her hafta bir saat matematik dersi yerine bir saat satranç dersi verilmiştir. Standartlaştırılmış testler kullanılarak çocukların konsantrasyon ve hesap yetenekleri sene başında ve sonunda ölçülmüştür. Satranç alan grup almayan kontrol grubu ile kıyaslanmıştır. Yazılı çalışmalarda basit toplama işlemlerini hesaplama ve saymada önemli ölçüde satranç sınıflarında daha yüksek gelişme gösterdiği gözlenmiştir.

Romano'nun “Satranç oynamak matematik başarısını geliştirir mi? İtalya'dan umut verici sonuçlar” başlıklı çalışmasında (2011), satranç oynamayı öğrenmenin 3. sınıf seviyesindeki öğrencilerin derslerine, özellikle matematik başarısına etkileri araştırılmıştır. Araştırma 2010-2011 eğitim-öğretim yılında 14 bölgeden 30'dan fazla okulda uygulanmıştır. Eğitim normal okul dersleri sırasında 20 ile 30 saat arasında sertifikalı öğretmenler tarafından verilmiştir. Öğrenciler sene başında ve sonunda test edilmiştir. Yapılan çalışmalar sonunda, satrancın oynandığı sınıflarda matematik başarısının arttığı gözlenmiştir.

Bir diğer çalışma, satranç öğrenmenin psikolojik etkilerini incelemek üzere kurgulanmıştır. Levy tarafından (1986), algısal bozukluğu olan öğrenme gücünü çeken öğrencilerde öz-sayıyı artırmak için bir araştırma yürütülmüştür. Bu çalışmada akademik öğrenme problemleri ve okul başarısızlığı yaşamış olan öğrenciler olumlu ve başarılı bir bilişsel deneyime maruz bırakılmıştır. Buna göre satrancın kurallarını öğretme, satranç ile ilgili çeşitli sorular bulunan satranç paketlerini uygulama ve grup etkinliklerinden oluşan üç aşamalı bir program kullanılmıştır. Uygulama sonucunda satrançta yoğun konsantrasyon, problem çözme ve zihinsel strateji dahil olmak üzere soyut düşünmede ilerleme gösteren öğrenciler, akıllarını kullanabildiklerini kendilerine ve çevrelerine göstermişlerdir. Program bir yıl devam etmiş ve bu programa katıldıktan sonra öğrencilerin özsaygıları önemli bir gelişim göstermiştir.

Krivec tarafından yürütülen “Stresle baş etme: satranç oynayanlar ile oynamayanlar arasında bir karşılaştırma” başlıklı çalışmada, rekabete dayalı satranç sporunda stresin etkisi ve rolü vurgulanarak satranç oyuncularının oyun sırasında stres durumlarıyla baş etmede kullandıkları stratejiler incelenmiştir. Satrançta başarıya ulaşmak için tüm stres faktörlerinin aşılması gerektiği dile getirilmiştir. Satranç oyuncusunun stresle başa çıkma stratejilerinde toplumsal çevrelerindeki desteğin ne derece etkili olduğu incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, satranç oyuncularının beklenmedik bir şekilde "problemden uzaklaşmaya" yönelik özel bir başa çıkma yöntemini kullandığını göstermiştir. Bunun temel nedeni, satranç oyununda kaybetme ihtimali stress yaratmakla birlikte kayıp halinde bunun değiştirilemez bir sonuç olduğunu sporcu kabul etmektedir. Satranç oynamayanlarla bu durum karşılaştırıldığında sıklıkla benzer performansı yaşayan satranç oyuncuları için spor psikolojisi alanında yararlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye’de satranç konusunda sporcuları doğrudan konu edinen araştırmalar olmamakla birlikte yürütülen lisansüstü çalışmalara bakıldığında; satranç eğitiminin problem çözme yaklaşımları, karar verme ve düşünce stillerine etkisi (Ün, 2010; Sertel, 2017); satranç eğitiminin bilişsel ve sosyal davranışa etkisi (Tatlıpınar ve diğer, 2019; Tatlıpınar, 2017; Akay, 2017; Kaynar, 2014; Yıldız, 2010), satranç oyunu durum uzayının sezgisel modellenmesi (Çeşmeli, 2016), öğrencilerin matematik yeteneği ile satranç oyunu arasındaki ilişki (Büyükaşık, 2017; Sağlam, 2009; Sadık, 2006); satranç hamlelerini gerçekleştiren, bilgisayar destekli robot düzeneğinin tasarımı ve gerçekleşmesi (Eksen, 2006) gibi konular üzerine yoğunlaştığı görülür. Üniversitelerin eğitim fakültelerinden mühendislik fakültelerine çok farklı disiplinlerde konunun farklı boyutlarda ele aldığı görülmektedir. Bu çalışmalardan bir kısmının özet bilgilerine aşağıda yer verilmiştir.

Kaynar (2016) tarafından yürütülen, “Satranç oyunu durum uzayının sezgisel modellenmesi ve global optimizasyon yöntemleri ile çözümü” başlıklı doktora tez çalışmasında, satranç oyununda daha derinlerde yer alan çözümlerin aranmasında sezgisel yöntemlerden yararlanılıp, kümeleme tabanlı global optimizasyon, yapay arı kolonisi vb. popüler yöntemler açıklanmıştır.

Ün tarafından gerçekleştirilen “Satranç eğitiminin, problem çözme yaklaşımları, karar verme ve düşünme stillerine etkisinin incelenmesi” başlıklı tez çalışmasında (2010), satranç öğrenme ile problem çözme, karar verme ve düşünme stilleri arasındaki ilişki, ön test-son test kontrol gruplu deneysel araştırma modeli kullanılarak incelenmiştir. Araştırma grubu, 2009-2010 eğitim öğretim yılı güz yarıyılında Konya ilinde öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden toplam 22 lise öğrencisinden oluşmuştur. Bu öğrencilerden, okulun satranç kulübünde olan 11 öğrenci deney grubunu; satranç eğitimi almayan diğer 11 öğrenci ise kontrol grubunu oluşturmuştur. Araştırma grubunu oluşturan öğrencilere “Problem Çözme Envanteri”, “Karar Verme Stilleri Ölçeği” ve “Rasyonel-Yaşantısal Düşünme Stilleri Ölçeği” ön-test uygulamaları yapılmıştır. Daha sonra, 18 hafta süreyle haftada bir gün iki ders saati boyunca deney grubunda yer alan katılımcılara, birinci kademe yardımcı satranç antrenörü tarafından satranç eğitimi verilmiş ve bu eğitimin sonunda deney ve kontrol gruplarına son-test uygulamaları yapılmıştır.

Büyükaşık tarafından yürütülen "Ortaokul öğrencilerinin matematik problemi çözmeye yönelik tutumları ile satranç bilgisi seviyeleri arasındaki ilişki" başlıklı çalışmada (2017) ise ortaokul öğrencilerinin problemlerin çözmeye yönelik tutumları ile satranç bilgisi seviyesi arasındaki ilişkinin varlığını tespit etmek amaçlanmıştır.

Akay tarafından yürütülen “Okul öncesi dönem çocuklarına verilen satranç eğitiminin bilişsel ve sosyal davranışa etkisinin incelenmesi” başlıklı çalışmada (2017), okul öncesi dönem çocuklarına verilen satranç eğitiminin bilişsel ve sosyal davranışa etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, okul öncesi çocuklara verilen satranç eğitiminin çocukların bilişsel gelişimini olumlu düzeyde etkilediği ve sosyal gelişimine katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Sağlam'ın “Okul öncesi eğitimde alınan satranç eğitiminin ilköğretim birinci sınıf öğrencilerin matematik becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi” başlıklı çalışmasında (2009), okul öncesi dönemde alınan satranç eğitiminin ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin matematik becerileri üzerindeki etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda; satranç eğitimi alan öğrencilerin matematik yetenek puanlarının yüksek olduğu, matematik testinde daha çok soruya doğru cevap vererek ham puanlarının yükselttikleri, güven aralığı değerlerine bakıldığında çocukların yaşının gelişimini gösterdiği ya da yaşının üzerinde performans sergiledikleri, satranç bilgisi anket formundan daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır.

Yıldız'ın (2010), “İlköğretim 2. kademesinde okuyan aktif satranç sporcularının yaratıcılık ve çoklu zeka alanlarıyla olan ilişkilerinin araştırılması” adlı çalışmasının araştırma grubunu; Türkiye Satranç Federasyonu tarafından 23 Ocak-01 Şubat 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilen Türkiye Yaş Grupları Satranç Şampiyonası'na katılan 6., 7. ve 8. sınıftan 292 erkek, 208 kız olmak üzere 500 öğrenci oluşturmaktadır. İlk olarak araştırmanın amacına ilişkin mevcut bilgiler, literatürün taranmasıyla sistematik bir şekilde verilmiştir. Böylece konu hakkında teorik bir çerçeve oluşturulmuştur. Ardından, satranç oynayan öğrencilerin yaratıcılık ve çoklu zekâ alanlarını ölçmeye yönelik bir ölçek uygulanmıştır. Sonuç olarak, öğrencilerin çoklu zekâ ve yaratıcılık düzeyleri ile sözel dilsel zekâ, mantıksal-matematiksel zekâ, görsel uzamsal zekâ, bedensel kinestetik zekâ, müziksel ve ritmik zekâ, sosyal zekâ, içsel zekâ, doğacı zekâ alanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Bir diğer çalışma 2008 yılından bu yana Türkiye'de yaşayan ve Türkiye'de farklı kurumlarda satranç eğitimi konusunda danışmanlık yapan Alerli'nin Satranç Psikolojisi adlı çalışmasıdır (2017). Yazar, satranç birikimlerinin bir ürünü olarak kaleme aldığı eserde turnuva hazırlığına ilişkin ipuçları vermekte, satranç tarihindeki usta oyuncuların kesitler sunmakta, veliler ve psikoloji üzerine bölümleri okuyucularıyla paylaşmaktadır. Türkiye'de çocuğun eğitiminin turnuvalarda tespit edilmesi, veli antrenör işbirliğinin önemi, turnuvalara hazırlık süreci ile çocuğun okul yaşamı arasındaki sürecin, sporcuların satranç kariyerlerine etkisi irdelenmekte ve çözüm önerileri sunulmaktadır.

Bu araştırmalara ilaveten Türkiye'de satranç severlere yönelik hazırlanan birkaç dergiden bahsetmek ve bu dergilerin hangi konular üzerine odaklandığını belirtmekte faydalı olacaktır. İlk olarak, Türkiye'de ilk sayısı 2009 yılı Ağustos ayında çıkan Türkiye Satranç Federasyonu'nun süreli yayını “Mavikale” dergisi bulunmaktadır. Üç ayda bir çıkarılan derginin bugüne kadar yayınlanan sayıları incelendiğinde satranç dünyası haberlerinden, satranç genel bilgilerine, kombinezonlardan, satrançtaki psikolojik hatalara, açılışlardan, oyun ortası örneklerine, sporcuların anılarından, satranç ve sanata, satranç taşlarının etkin kullanımından, efsaneleşen satranç oyunlarına kadar pek çok ilgi çekici konu yer almaktadır. Ayrıca, Türkiye'de gerçekleşen ulusal ve uluslararası turnuvalar, söyleşiler, dünyadan turnuva haberleri, magazin haberleri, puanlı satranç, büyük ustalar ile röportajlar, unutulmaz oyunlar, kitap incelemesi, satrançta strateji ve psikoloji, kombinezonlar, satranç sözlüğü, temel bilgiler, oyun sonu bilgileri, satranç ve sanat üzerine hazırlanmış yazılar da yer almaktadır. Bir diğer

dergi, satranç kültürünün Türkiye’de gelişmesine katkıda bulunmak ve okurların zevkle biriktirecekleri bir dergi yaratabilmenin amaçlandığı "Satrançsever" dergisidir. İki ayda bir satranç severlerin karşısına çıkan dergi ilk sayısını Mayıs-Haziran 2016 tarihinde yayınlamıştır.

Tüm bu çalışmalarda ortak nokta, satranç sporunun bireylere olan katkısını ortaya koymaktır. Özellikle satrancın getirileri ve kazanımları üzerine çalışmalar yoğunlaşmış, genelde bu sporun bireylerin bilişsel kapasitelerini geliştirmeye ve psikolojik açıdan güçlendirmeye yönelik olduğu şeklinde sonuçlara ulaşılmıştır. Sosyolojik açıdan sürece dahil olan bireyleri -sporcu, veli, antrenör, psikolog, hakem vb.-ve etkileşim süreçlerini ele alan ve sosyo-ekonomik faktörlerin satranç sporuna ve sporcuların kariyerlerine etkisini inceleyen araştırmaların noksanlığı dikkat çeker.

Araştırmanın Katılımcılarının Sosyo-Demografik Görünümleri

Satranç sporuna yönelik sporcu ve velilerin deneyimlerini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada, elde edilen bulgular araştırmanın amaçları doğrultusunda başlıklar altında sunulmuştur. Sporcu katılımcılar için SK1, SK2....SK40; veli katılımcılar için VK1, VK2....VK55 şeklinde kodlama yapılmış ve veriler betimsel olarak yorumlanarak doğrudan alıntılar ile birlikte sunulmuştur.

Araştırmaya katılan sporcuların 35’i erkek 5’i de kadındır. Sporcuların yaş ortalaması 12 olup en küçüğü 8; en büyüğü 18 yaşındır. Araştırmaya katılan sporcuların ilkökul 2.sınıftan lise 12.sınıfa değişik kademe ve sınıflarda öğrenim gören öğrencilerden oluştuğu görülür. Sporcuların % 97 devlet okulunda öğrenim görmektedir. Sporcuların eğitim durumu incelendiğinde, % 45’inin ortaokul,% 38’inin lise ve % 17’sinin ilkökul öğrencisi olduğu görülür.En fazla katılım oranı ortaokul 6.sınıf düzeyinde öğrenim görmekte olan sporcularda gerçekleşmiştir. Bunu ortaokul 7. ve 8. Sınıflarda öğrenim görenler ile lise 10.sınıfta öğrenim görenler izler. Araştırmaya katılan liseli sporcuların % 90’ı sayısal alanda öğrenim görmektedir.

Araştırmaya katılan sporcuların anne yaş ortalaması 40, baba yaş ortalaması ise 43’tür.Sporcuların anne-babalarının eğitim düzeyi incelendiğinde 23 sporcunun annesi üniversite, 14’ünün lisans; ikisinin lisansüstü mezunu olduğu tespit edilmiştir. İlkokul mezunu olanların oranı ise bir kişi ile en düşük kesimi oluşturmaktadır.Baba eğitim düzeyleri anne eğitim düzeyinden biraz daha yüksektir. Buna göre 36 sporcunun babası üniversite, dördü lisansüstü mezundur. Ortaokul mezunu olanların sayısı iki olarak tespit edilmiştir.

Sporcuların babalarının mesleki konumları irdelendiğinde mühendis, öğretmen, polis gibi mesleklerin ön plana çıktığı görülür. Sporculardan 16’sının babası mühendis (inşaat mühendisi, bilgisayar mühendisi, elektrik-elektronik mühendisi vb.); 16’sının akademisyen-öğretmen; dördünün emniyet-güvenlik mensubu (polis, komiser, asker vb.), üçünün serbest meslek sahibi, birinin ise memur olduğu gözlenmiştir. Sporcuların annelerinin mesleki konumları irdelendiğinde, annelerinin büyük oranda (25’inin) akademisyen ve öğretmen

meslek grubunda olduğu görülür. Bunun dışında dördü memur, üçü serbest meslek, diğerleri de annelerinin ev hanımı olduğunu belirtmiştir. Sporcuların 23'ü iki kardeş, 12'si üç kardeş, üçü dört kardeş, ikisi de tek çocuktur.

Sporcuların satranç oynamaya başladıkları en küçük yaş 3, en büyük yaş 11 olarak tespit edilmiştir. Sporcuların 32'si ailesinde satranç bilenlerin olduğunu ifade etmiştir. Aile de satranç bilen kişi olarak baba figürü ön plana çıkmış, onu anne ve kardeşler izlemiştir. Sporcuların 35'i hemen her gün satranç oynadıklarını, beşi ise haftada bir günden fazla satranç oynadıklarını belirtmiştir. Araştırmaya katılan sporcuların, bir hafta içinde satranç çalışmaya ayırdıkları süre genelde dokuz saat ve üzeri olarak belirlenmiştir. Diğer taraftan, araştırmaya katılan sporcuların yarıdan fazlası (45'i) satranç dışında başka bir etkinlik (spor-sanat vb) ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Bu etkinlikler futbol, basketbol ve voleybol oynama, yüzmeye gitme ya da bir müzik enstrümanı (keman, gitar vb.) çalma şeklinde ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan velilerin sosyo-demografik görünüşleri ise şu şekilde özetlenebilir; katılımcıların 18'i erkek 37'si kadındır. Genelde sporculara anne-babaların turnuvalarda eşlik ettiği gözlenmekle birlikte aile yakınları (dede-anneanne vb.) da onlara eşlik edebilmektedir. Bu durumda sadece üç katılımcı çalışmada yer almaktadır. Biri dede, diğer ikisi anneanne olan veliler çocuklarının çalıştıklarını ve torunlarına kendilerinin eşlik ettiklerini söylemişlerdir (KV8, KV13, KV34). Katılımcıların yaş ortalaması 42 olup en düşük yaş 36, en yüksek yaş 60 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların eğitim düzeyleri irdelendiğinde çoğunluğunun (44'ünün) üniversite mezunu olduğu, bunu yüksek lisans mezunları (6 veli), lise mezunları (5 veli) ve ilkökul mezunlarının (2 veli) izlediği görülmüştür. Katılımcılardan 14 kadın ev hanımı diğerleri ise çalışmaktadır. Erkek katılımcılardan üçü emekli olduklarını beyan etmiştir. Çalışan velilerin meslek durumları incelendiğinde öğretmen, doktor, hemşire, mühendis, memur şeklinde mesleklerin öne çıktığı görülür. Satranç oyun bilgi seviyesi katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcılardan 30'u temel düzeyde (sadece taşların hareketi ve temel bilgiler), 7'si orta düzeyde (daha uzun süreli oyunlar oynayabildikleri, hamle ve taktik bilgisine sahip), geriye kalanı da ileri düzeyde (hamle ve taktikleri analiz edebilme yetisine sahip, antrenörlük yaptıklarını) bildiklerini ifade etmişlerdir.

Satranç Sporuyla Tanışma: “Aile üyelerinden biri ya da öğretmen”

Sporcuların satranca başlaması genelde yakın çevrelerinde bulunan kişilerin desteği ile gerçekleşmektedir. Bu gruba anne-baba-kardeş ya da birinci dereceden aile yakınları (amca, teyze, dayı, hala vb.) girmektedir. Aynı zamanda kreş döneminde okul öğretmenlerinin desteğiyle bu sürece adım atıldığı sıkça dile getirilmiştir. Bu konuda özellikle okul öncesi eğitiminde küçük yaşlarda satrançla tanıştırılan çocuklara yönelik olumlu adımların atıldığını söylemek mümkündür. Kitaplarla satranca başladığını söyleyen sporcularda bulunmaktadır. Bu konuda dile getirilen görüşlerden bir kısmı aşağıda sunulmuştur:

“Dayım tesadüfen satranç takımı aldı ve öğretti. Turnuvaya girdim orada hoca ile tanıştım ve satranç başladı” (SK-3).

“Kitap okuyarak, sonrasında özel hocadan ders aldım” (SK-16).

“9 yaşında babam öğretti. Sonra kursa gittim, turnuvalarda başarılı olunca ilerlemeye karar verdim” (SK-12).

“Kreşte öğretmenim sayesinde başladım, sonrasında kursa gittim” (SK-9).

Araştırmaya katılan velilerin bir kısmı çocuklarının satranca başlamasında rolleri olduğunu söylerken bir kısmı da sürecin başka kişilerin ve faktörlerin devreye girmesiyle başladığını söylemişlerdir. Aslında, velilerden birinin satranç oynamayı az ya da çok bilmesinin, çocuklarını satrançla tanıştırmalarında en büyük etken olduğu gözlenmiştir. Öncelikle satranç bilgileri temelinde çocuklarını satrançla tanıştıran veliler, ardından kurslarla çocuklarının eğitim seviyesini yükseltmelerine ve kendilerini geliştirmelerine destek vermişlerdir. Çocukların erken yaşlarda satranç taşlarıyla tanıştırıldığı ve taşların hareketlerinin öğretilmesi yoluyla evde zevkle oynanan oyunların daha sonra kurslarda öğretilen bilgi ve taktiklerle ileri seviyelere taşındığı görülmüştür. Bu konuda birçok veli “önce ben öğrettim, sevince kursa yönlendirdik”; “3-4 yaşında taşları tanıttım. Ardından kursa yazdırdık” ya da “anneannesindeki “Şahmat” kitabından okuyarak başladı” şeklindeki sözleriyle ailenin çocukları satrançla tanıştırmalarında, satranç sevgisini ve bilgisini kazandırmada ne denli önemli olduğunu ortaya koymuşlardır.

Diğer taraftan, satranç oynamayı bilmeyen veliler, aile çevresindeki yakın akrabaları ya da daha önce bu sporla tanışan kardeşlerinin (abla-abi) teşviki, yönlendirmesi ya da çalıştırması ile çocuklarını bu spora yönlendirmişlerdir. Bu konuda “ablası gidiyordu. Babası da satranç hakemi olduğu için 6 yaşında başladı. Sonra ben üstlendim, kursa yazdırdım” ya da “ abisi öğretti, babası ile oyun oynamaya başladı. Babayı yenene kadar ısrarla her defasında sürdürüyor” şeklindeki açıklamalarla süreci özetlemişlerdir. Okul öncesinde ya da ilkökul sıralarında satrançla tanışan çocukların velileri, bu yönde bir farklılık oluşarak çocuklarını satranca yönlendirdiklerini beyan etmişlerdir. Bu noktada, özellikle okul öncesi ve ilkökul öğretmenlerinin öğrenciyi keşfetmelerinin ve bu spora yönlendirmelerinin ne derece önemli ve etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Veliler “İlkokul öğretmeni kızımızı keşfetti” ya da “anaokulu döneminde öğretmen tavsiyesi” şeklindeki sözleriyle bu konuya dikkat çekmişlerdir. Bir diğer açıklama, çocuğunun hareketli, tabiri caiz ise yerinde duramayan, kıpır kıpır olduğunu söyleyen veliler tarafından dile getirilmiştir. Özellikle derslerine yoğunlaşma ya da odaklanma problemi yaşayan çocukların velileri, çocuklarını bu sorunun üstesinden gelebilmek adına bu spora yönlendirdiklerini söyleyerek satrancın yoğunlaşma, başka bir deyişle dikkati toplama ve odaklanma yeteneğini geliştirdiğine dikkat çekmişlerdir.

Kısaca, sporcu ve velilerden alınan cevaplar birbirlerini teyit etmektedir. Her iki grubunda ortak vurgusu çocuğun bu spora başlamasında ailenin ve öğretmenlerin katkısının etkili olduğu yönündedir. Küçük yaşlarda yeteneği ve ilgisi olan çocukların, bu spora yönlendirilmesi, farklı bir yaşam habitusunun çocuklara kazandırılması anlamına gelmektedir.

Satranç Sporunu Cazip Kılan Faktörler: “zekâ oyunu ve eğlenceli oluşu”

Satranç oyunu bireylere birçok farklı özellik kazandırmaktadır. Başarıya odaklanma, zaman yönetimi, konsantrasyon, dikkat, plan kurma ve benzeri özellikler, satrançla bağlantılı olarak

düşünülebilir (Sadık, 2006). Satranç konsantrasyonu, sabrı ve sebatı artırdığı gibi, yaratıcılığı, sezgiyi, hafızayı ve en önemlisi, zor kararlar vermeyi ve problemleri esnek bir şekilde çözmeyi öğrenerek, analiz yapma ve bir takım genel prensiplerden çıkarım yapma becerisini geliştirir (Dauvergne, 2000). Satranç oyununda birçok varyasyonun ortaya çıkması ve olasılıkların hesaplanması için beynin büyük bir bölümünün çalışır durumda olması gerekmektedir. Satrançla ilgili problem ve etütler çözülmeye çalışılırken beynin art kafa lobunun büyük bir bölümü ve alın lobunun etkili olduğu görülmüş, beynin büyük bir alanının devinime geçmesi son derece şaşırtıcı bir bulgu olarak görülmüştür (Sadık, 2006).

Sporculara bu sporu kendileri için cazip kılan şeyin ne olduğu sorulduğunda;

- Zekâ oyunu olması, zekâyı-mantığı geliştirmek
- Eğlenceli olması/eğlenmek
- Hayat gibi oluşu (yapacağın şeyi iki kere düşünmek; hamlenin sonuçlarını kestirebilmek)

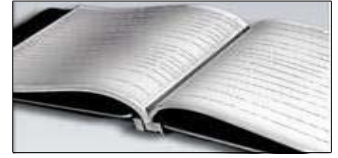
konusunda birleşmişlerdir.

Katılımcıların zekâ gelişimine yaptıkları vurgu, alan yazınına da desteklemektedir. Buna göre, satranç çalışmanın ve oynamanın çocuklar için faydalarını inceleyen eğitimsel ve psikolojik araştırmalara göre satranç: zekâ düzeyi (IQ)- puanlarını artırır. Satranç oynamak, zekâyı geliştirmek için oynanan oyundur. Bu zekâ oyununa, çocukların erken yaşta başlaması hayatlarında birçok şeyi olumlu yönde etkileyecektir. Satranç, zor ve soyut kararların bağımsız bir şekilde nasıl verileceğini öğretmek problem çözme becerilerini güçlendirir (Sadık, 2006). Sporcuların verdiği cevapların gerçekten alan yazınında satrancın çekici yönleriyle birebir örtüştüğü görülmektedir.

Satranç Oynamanın ve Eğitim Almanın Faydaları: “Okul derslerinde başarı, analitik düşünme, özgüven, arkadaşlık”

Satranç sadece spor değil aynı zamanda öğrencilerin eğitime katkı sağlayıcı bir araç olarak görülmektedir. Çünkü satrancın strateji oyunu olarak analitik düşünme, problem çözme ve matematiksel kavramları uygulama gibi çok yönlü akademik etkileri bulunmaktadır (Aydın, 2015). Bunun yanı sıra, dikkatli düşünme, konsantrasyon, bir diğer hamleyi düşünmekle hem uzamsal hem görsel zekâyı geliştirmek, muhakeme yeteneğini geliştirmek açısından muazzam bir spordur. Satranç, ezbercilikten arındırır, mücadeleyi öğretir, ezber bilgiyi bozarak yorumlama yeteneğini geliştirir (Uzman psikolog, video).

Satranç ile ilgili yapılan araştırmalarda, erken çocukluk döneminde satranç eğitimi alan çocukların matematik ve çeşitli bilişsel becerilerde satranç eğitimi almamış çocuklara oranla daha başarılı olduğu tespit edilmiştir (Tekneci, 2009). Çocukların zihinsel gelişimi düşünüldüğünde, satranca erken yaşlarda başlamanın önemi açıktır. Küçük yaşlarda çocuklarda öğrenme yetisi en az büyükler kadardır. Bilimsel çalışmalar çocuklardayetenek gelişiminin 2 ile 6 yaşlar arasında daha hızlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda satranca başlama yaşının 4 ile 6 yaş arasında olması gerektiğini söylenebilir (Kulaç, 2006). Araştırmaya katılan sporcuların verdiği yanıtlar da bu yöndedir. Katılımcıların çoğu satranç

oynamanın derslerine yaptığı katkıyı özellikle matematik dersine sağladığı katkıyı vurgulamışlardır. Bunun yanında satrancın faydaları ve hayatlarına katkıları konusunda söyledikleri hususlar aşağıda özetlenmiştir.

- Derste okul başarılarının artması, okul kayıtlarında tercih edilen öğrenci olunması
- Derslere katkısı, özellikle matematikte daha hızlı düşünebilme becerisi kazandırması
- Kimsenin göremediğini görebilmek, daha mantıklı düşünme yeteneği
- Hayata bakış/ Bakış açısını değiştirmesi
- Düşünmeyi geliştirmesi
- Sabırlı olmayı sağlamak-Sabırlı olmayı öğretmesi
- Başarı elde etmek
- Arkadaşlıklar kurmayı sağlaması
- Şehirleri gezmek
- Özgüven sağlaması
- Hesap yapma
- Analitik düşünme
- Daha disiplinli ve planlı yaşamayı sağlaması
- Dikkati geliştirmesi/ hafızayı güçlendirmesi
- Zamanı yönetme becerisi/alışkanlığını kazandırması

Katılımcıların dikkat çektiği konular yine alan yazınıyla uyuşmaktadır. Zira satranç, zaman baskısı altında hızlı ve hatasız karar verme pratiği sağlar. Bu yetenek de okuldaki sınav puanlarının artmasına yardım edebilir. Çok fazla sayıda seçenek arasından ‘en iyi’ seçeneği seçmeyi öğrenerek, nasıl mantıklı ve etkili düşünüleceğini öğretir. Beklenenden daha az başarı gösteren yetenekli öğrencilere, mükemmelliğe ulaşmak için nasıl çalışacaklarını ve çabalayacaklarını öğrenmede yardım ederken, yetenekli çocukları cesaretlendirir. Esnek plan yapmanın, konsantrasyonun ve kararın sonuçlarının önemini gösterir. Doğal yetenekleri ya da sosyo-ekonomik geçmişleri ne olursa olsun, insanlara ulaşır (Dauvergne, 2000).

Ayrıca satranç; insanların psikolojik yapısında oluşan sorunları giderebilecek araçlardan biri olabilmektedir. Çünkü satranç tek başına bile çalışılabilen, problemleri çözülebilen, analizleri yapılabilen, monotonluktan uzak, içinde pek çok güzelliği barındıran ve hayranlık duygusu uyandıran oyunlar arasındadır. Gerek aileler gerek sporcu katılımcılar arasında yaz dönemi tatil programını satranç turnuva programına göre ayarlayanlar bulunmaktadır. Bu süreç sporcular için yeni şehirler görmek, yeni arkadaşlıklar kurmak şeklinde dile getirilirken veliler tarafından da iyi bir planlamanın yapılması halinde ve tabii ki imkânlar ölçüsünde sürecin daha eğlenceli, bilinçli ve etkili geçirilebileceği ifade edilmiştir. Bu süreç, sporcular için hem eğlence hem de öğrenme süreciyle farklı kazanımları bünyesinde barındırmaktadır.

Son olarak, satranç, çocukların zaman zaman yaşadıkları yalnızlıklarını paylaşabilecekleri iyi bir arkadaş ve onları suçtan, suç ortamından uzak tutabilecek iyi bir uğraştır. Çocuk, günlük hayatta yapacağı davranışların, satrançta olduğu gibi bazı sonuçları olabileceği gerçeğini kavramaktadır. Dolayısıyla satranç, bireyleri çevrelerine karşı daha sorumlu olmaya yöneltmektedir (Sadık, 2006). Sporculardan alınan cevaplar incelendiğinde satrancın “hayat

gibi oluşu” betimlemesinin ön plana çıktığı görülür. Burada yatan vurgu satrançta olduğu gibi hayatta da yapılan her hamlenin/alınan ve hayata geçirilen her kararın bir sonucunun olduğudur. Kararların satranç oyununda olduğu gibi sağlıklı ve iyi bir şekilde düşünülerek alınmasının sonuçları olumludur. Analitik düşünme ve çok yönlülük bireysel yaşamda sporculara fayda sağlamaktadır.

Velilerin Çocuklarının Satranç Kariyerlerindeki Beklentileri: “Sosyalleşmesi, mutlu olması, milli takım havuzuna girebilmesi”

Satranç oynamanın faydaları ve özellikle çocuklarının yaşamlarına ne/neler kattığı konusunda veliler ve sporcular benzer görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunun yanında çocuklarının satranç sporuna devam etmesini isteyen ve bu uğurda çocuklarını destekleyen veliler, çocuklarının satranç seviye ve başarılarına göre farklı beklentiler içerisinde olduklarını söylemişlerdir.

Bu sporu hobi olarak/boş zaman etkinliği olarak gören sosyalleşmeleri ekseninde çocuklarını kursa gönderen ve destekleyen velilerin olduğu tespit edilmiştir. Veliler, çocuklarının ulusal ve uluslararası turnuvalara katılımlarını sağlamakla birlikte çocuktan derece almaları gibi bir beklentileri olmadığını, salt ortamda bulunmalarını, bu zihinsel aktiviteye dayalı bir sporun içinde olarak sosyalleşmelerini, başarılı ve mutlu olmaları uğruna bu spora devam etmek istediklerini beyan etmişlerdir. Çocukları için herhangi bir hedef belirlemeyen, *gittiği yere kadar gitsin* diyerek çocuklarını destekleyen veliler bulunmaktadır. Buna ilişkin dört katılımcının sözleri örnek verilebilir:

“Onun başarılı olmasını isterim ancak yüksek bir hedefimiz yok. Nereye kadar giderse”(VK-11).

“Sporla uğraşsın, karakteri düzgün olsun. Üniversite zamanında da hayatında olsun”(VK-28).

“Keyif alsın, sevsin, istesin yeterli. Severek istediği kadar götürmesi yeterli”(VK-7).

“Mutlu olması, zamanını iyi değerlendirmesi. Sosyal etkinlik olarak devam ettirmesi”(VK-44).

Bunun yanında hem başarılı olmasını hem de ilerleyen süreçte bunun faydalarını görmek isteyen velilerde bulunmaktadır. Bu konuda bir velinin *“Hem başarı hem belge. Bir şeyin içinde var olması önemli. ABD de okutmayı planlıyoruz Okula kayıтта satranç oyuncusu olduğunu belgelendirebiliriz”(VK-32)* şeklindeki sözleri sporla uğraşmanın belgelendirilmesinin çocuğun ilerleyen okul yaşantısında ve okulların öğrenciyi tercih sebebinde bir faktör olarak görüldüğünün de işaretidir. Ayrıca *“ileride bu sporun eğitimliğini de yapabilir”* düşüncesi birçok velide hâkimdir. Bu durum, *“İleride satranç antrenörü olabilir”* ya da *“Şuan GM-FM olmak istiyor. Hayali Türkiye'nin en iyi satranç öğretmeni olmak”* şeklindeki açıklamalarla ortaya konmaktadır.

Bir diğer grup veli, çocuklarının daha önceki turnuvalarda gösterdikleri performansa dayalı olarak çocuklarının hedefleri olduğunu ve bu hedefe ulaşabilmeleri için çocuklarını desteklediklerini belirtmişlerdir. Bu yüzden de çocuklarının başarıları doğrultusunda hedef

belirleyip sporun sürdürülebilirliği temelinde kurslarla/antrenör desteğiyle milli takım havuzuna girmelerini, Avrupa ve dünyada milli olmalarını, bir ünvan almasını -Grand Master (GM) vb.- olmalarını isteyen veliler bulunmaktadır. Bu durumu velilerden ikisi şu şekilde özetlemiştir: “İlk üçe girip ülkeyi temsilen, yurt dışında oynaması. İleride sosyal aktivite olarak cebinde dursun” (VK-24) ya da “Ünvan alabilmesi. Milli takıma girdi. Yurt dışında da başarılı bir sporcu olabilir, orada yarışabilir” (VK-16).

Satranç Eğitim Materyalleri: “Bilgisayar programları, kitaplar”

Sporculara satranç eğitimi konusunda ne tür destekler alındığı sorulmuştur. Çoğunluğu (26’sı) kurslara gittiğini, 6’sı özel ders aldığını, diğerleri de okul verilen eğitimler yanında kişisel çabalarıyla eğitim aldıklarını söylemişlerdir. Sporcuların yararlandıkları kaynak ve web tabanlı öğrenme ortamlarının neler olduğu sorulmuş, alınan cevaplar aşağıda görsel hale getirilmiştir.

Web Tabanlı Öğrenme Ortamları	Sürelili Yayınlar (Kitap, dergi vb.)
Magnus Carlsen	Açılış stratejisinde ustalaşma, sistematik antrenman
Chess Data base12	Benim sistemim
Lichess	Satranç soru bankası ve modern satranç stratejileri
Stockfish	Ustaların açılış kitapları ve soru kitapları
Analizthis	Satrançsever ve analiz
Chess 24	Combinatiol
Chess.com	Satranç stratejisinde Uzmanlaşma
Play Chess	Olgun Kaynak-Başlangıç Düzeyi
Houdine3	50 Öğretici oyun kitabı
Chess result	Satranç Akademisi Adım 1
Chessmosser XI	Taktik kitaplar
FritzII	Satranç sever/ Satranç Kampı
Youtube (ilgili videolar)	Dergi-mavi kale

Turnuvalar Sırasında Karşılaşılan Sorunlar: “maddi sorunlar, konaklama, turnuva mekânı”

Araştırmaya katılan sporcular maddi yetersizlik, yurt, yemek, turnuva alanları (sıcak, dar vb.) ve ulaşım gibi konularda sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Velilerin karşılaştığı sorunlar ise şu şekilde özetlenebilir:

- Turnuva yerlerinin seçiminde standardizasyonun sağlanamaması
- Veli bekleme yerlerinin konumunun bazı turnuvalarda elverişsiz olması (soğuk, kalabalık vb.)
- Türkiye Küçükler ya da Yıldızlar Satranç Şampiyonası için Antalya’da düzenlenen turnuvalara katılacak sporcuların seçiminde farklı bir yöntemin uygulanmaması

- Ekonomik sorunların yaşanması-masraflı oluşu vb.

Bu konuda velilerin görüşlerinden örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Turnuva yerlerinin nitelik bakımından çok uç olması. Turnuva mekânları/alanları arasında bir standardizasyon yok. Örneğin Konya da mekân uzay mekiği gibi, Ankara Çubukta okul bahçesi. Konaklama ücreti makul olmalı. Sporcular için havadar/ uygun ortam-salon olmalı” (VK-3).

“Ekonomik boyutu yıpratıcı, giderek katlanarak artması beni endişelendiriyor. Yurt dışı organizasyonlar çok pahalı, daha az sayıya daha fazla tur olmalı. Antalya’da sayı fazla, tur sayısı az, herkes alınmamalı; turnuva süresince günde 1 maç olmalı, ulusal düzeyde günde en az iki maç olmalı, Avrupa şampiyonasında maliyet anne-çocuk için 15 bin TL” (VK-9).

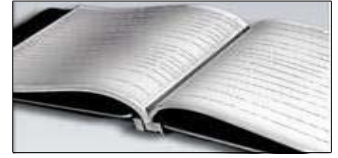
“Türkiye kupası İstanbul, Ankara gibi merkezlerde yapılıp, düşük ve orta gelirli kesimlerin konaklama ve ulaşım, yeme içme imkânlarının daha uygun fiyata çekilmesi gerektiğini düşünüyorum. Kapalı spor salonlarında ve etrafında toplu taşımının yoğun olduğu birimler tercih edilmelidir” (VK41).

“Antalya’da yarışma şu şekilde olmalıdır: her sene üç kategoride olan aşağı yukarı belli, ilk bölgesel olarak her yaşın ilk üçünü alarak havuz sistemi oluşturulabilir. Ve bu çocuklar Antalya da yarışmalıdır” (VK-45).

Sonuç olarak, turnuvaların aile bütçesine yansıyan maddi boyutunun sıkça dile getirildiği gözlenmiştir. Turnuva mekânı, konaklama, ulaşım ve yemek alanlarına ve hizmet kalitesine ilişkin sıkıntılar dile getirilmiştir. Türkiye şampiyonasına katılacak çocukların seçiminde farklı yöntemlerin uygulanması gereği vurgulanmıştır.

Turnuvalara Katılım Sürecinde Yaşanan Psikolojik Sorunlar: “stress, kaygı, heyecan”

Araştırmaya katılan sporcular, turnuva süresince en fazla stress, kaygı ve heyecan gibi duygularla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında korku ve tedirginlik halleri içine düştüğünü söyleyenlerde bulunmaktadır. Stresi yaşayan sporcular genelde kendilerinden daha düşük reytinge (ya da düşük UKD’ye) sahip sporcuya maçı kaybetme korkusu yaşadıklarını söylemişlerdir. Turnuva sonrasında maçın kaybedilmesi halinde üzüldüklerini belirtenler de bulunmaktadır. Bu tarz sorunlarla karşılaşan sporculara ailelerinin tutumlarının nasıl olduğu, kendilerine neler söyledikleri sorulmuştur. Olumlu tutum ve sözlerle teselli edilmeye çalışıldığını söyleyen sporcuların yanında tam tersi bir yaklaşımlarla karşılaştığını söyleyen sporcular da olmuştur. Olumlu sözlere örnek olarak; “Sakin ol, dikkatli ol, acele etme, maçına odaklan, yenilebilirsin ama mücadele edebilirsin, güzel oyna, dünyanın sonu değil, heyecan yapma-taşları sür gitsin; kazanmak-kaybetmek önemli değil, önemli olan güzel oyun oynaman; kazanmak da var kaybetmek de” şeklindedir. Olumsuz sözlerin “nasıl görmezsin, nasıl kaybedersin, neden dikkat etmedin, nasıl hesaplamazsın” şeklinde sorgulayıcı; bazen de küçük düşürücü sözlerle “aptal, korkak vb.” şeklinde olduğu ifade edilmiştir. Bu konuda iki sporcunun sözleri örnek verilebilir: “Anne-babalar kaybedince neden kaybettin diye

sormamalı zaten üzgünüm bir de açıklama yapmak zor geliyor” (SK-13); “Zaten kaybetmişim bir de “nasıl kaybettin gibi sorularla” moraller düşürülmemeli” (SK-24).

Satranç Turnuvalarında Veli Tutumları: “Bazen Yapıcı, Bazen Yıkıcı, Zamanla Olumlu Tepkiler”

Satranç turnuvalarında veli tutumlarının bu spora bakış açısıyla ve çocuklarının bu sporla ne kadar süredir ilgili olduğuna göre değiştiği gözlenmiştir. Sporun ilk yıllarında velilerin büyük bir beklenti içine girdikleri, sürekli çocuklarının maçı kazanma ya da derece almaları üzerine bir eğilim gösterdikleri, ilk zamanlarda tepkilerinin bilinçsiz ve olumsuz yönde olduğu ortaya konmuştur. Ancak çocuklarının yaş almasına ve turnuvalara katılma sıklıklarına bağlı olarak veliler zamanla bilinçlenmekte ve beklentilerini daha rasyonelleştirmekte; buna bağlı olarak tutumları da daha olumlu (daha yapıcı) bir hal almaya başlamaktadır. Çocuklarına verdikleri emeğin karşılığını alamayan veliler büyük bir hayal kırıklığı yaşamaktadır. Bu beklenti maçların kaybedilmesi ya da çocuğun turnuvadan başarısız bir şekilde ayrılması halinde şifahi olarak çocuğa da vurgulanmaktadır. Bu konuda verilen cevapların bir kısmı aşağıda sunulmuştur:

“İlk başladığında bu işe yabancı olduğumuz için farklı, belli bir süre sonrası farklı. Nerde hata yaptığını görmesi önemli”(VK-13).

“Düşünerek, ondan sonraki hamlelere dikkat etmesini söylüyorum. İlk başlarda kıızıyordum. Baktım benim korkumla giriyor, artık umursamıyorum”(VK-5).

“Başlarda daha hırslı bir yapım vardı, şimdi daha sakinim. Kendisinden düşüklere yenilince o üzülüyor, bende üzülüyorum”(VK-24).

“Kötü hissediyordum, beklentiye giriyordum ancak bunun yanlış olduğunu öğrendim”(VK-16).

“Ne kadar rakibini ciddiye alıp almadığına bakıyoruz. Girerken maç öncesi önemli telefonla maç öncesi oynuyorsa o maçıtan sonuç çıkmıyor. Satranca motive olması önemli. Hata mı yaptı? Rakip iyi miydi? Bilmediği oyunlarla mı karşılaştı? Üzülmemesini söylüyorum”(VK-36).

“İlk zamanlarda serttik neden böyle oldu diyorduk ses tonumuzu yükseltiyordu. Ama sonradan anladık ki sabırlı olmamız gerekiyor. Kolay değil orada oturmak, mücadele ettikleri için canın sağ olsun diye teselli ediyoruz” (VK-27).

“Her şey derece değil, çocuğun psikolojisi önemli. Maçı analiz ederken çocuğa bunu görmüyorsun diyen veliler var. Bizde abla kardeşleri yendiği ya da yenildiği zaman konuşur, kardeşlerini motive eder. Konum berabere olmadığı zaman anlaşmalı beraberlik yapma dedim. “Güzel ve zevkli bir maç çıkart” diyorum” (VK-20).

“Zamanla bilinçlendik, maç kayıp-kazanç modundan çıktım, karakterini olumlu yönde etkiliyor, hayatında olsun yeter”(VK-33).

“Kendisinden küçük birini küçümseyip kaybettiğinde çok kıızıyoruz. Emeğimizi verdiğimizizi, yatırım yaptığımızı, emeğimizi harcama, diyoruz”(VK-38).

“Evrensel olarak bakıyorum, çalıştığı müddetçe başarının geleceğine inanıyorum. Unvan hedefleyen kişi bir çocuk ama bu merdiven basamaklarını tırmanırken inişler çıkışlar yaşıyor ama çok çalışıp başarılı olacağına inanıyorum. Birden başarı bekleyen

velilerden değilim. Genel Türk profilinde çocuklarına maddi-manevi destek verip beklenti içine girildiğinde çocukları baskı altına alıyorlar. Kendi çocuğum daha düzenli çalışıp bu başarının ilerde meyvesini alacağımı düşünüyorum” (VK-52).

Kazanç ya da Kayıp Durumlarında Sporcuların Hisleri: “mutluluk ya da hüznün”

Turnuvalar sırasında sporcular belli aralıklarla birden fazla turlara girmekte ve oyun performanslarına göre turları almakta ya da kaybetmektedir. Beraberlik ve diğer durumlarda kazanç ya da kayıplar oyuncuların puanlarına yansımaktadır. Oyun sonunda sporcuların ne hissettikleri sorulmuştur.

Başarılı Sonuçlar Alındığında	Başarısız Sonuçlar Alındığında
Mutlu	Üzgün
Sevgi dolu	Yüzün asılması
Huzurlu	Ailelerin olumsuz tepkisi ile karşılaşma

Turların kazanılması durumunda sevinen, mutlu olan sporcular, turu kaybetmeleri halinde ise üzüldüklerini, yüzlerinin asıldığını ve ailelerinin zaman zaman olumsuz tepkileriyle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda bazı katılımcıların sözleri örnek verilebilir:

“Kazanınca mutlu, kaybedince mutsuz, biraz üzülüyorum, bir dahakine çalışmak ve yenmeyi hedefliyorum” (SK-38).

“Rakibin reytingine göre sevincim farklı, eğer üstten biriyle oynayıp yenmişsem mutlu, alttan birine yenilmişsem mutsuzum” (SK-12)

“Kazandığımda mutlu, kaybettiğimde yüzümün rengi atıyor” (SK-19)

“Kaybedince özellikle kendimden düşük birine yenildiğimde dünyam yıkılır, üzülür ve sinirlerim” (SK-36).

“Kayıp durumunda hırs yaparım, kazançta ise daha güçlü saldırıya geçerim” (SK-40).

“Kaybettiğimde ailem bir şey diyecek diye korkuyorum” (SK-8).

Satranç Kariyerleri Sürecinde Ailelerden (Anne-Babadan) Beklentiler: “Maddi ve manevi destek”

Satranca devam etmek isteyen sporcular ailelerinin çocuklara maddi ve manevi destek vermesi konusunda birleşmektedirler. Özellikle kurs desteği verilmesi, kurs merkezlerine götürülmesi, emek verilmesini istemektedirler. Bunun yanında ailelerinin turnuva sürecinde yakın olması ve satranç sevdirmeye noktasında yapıcı olmaları konusunda beklentileri olduğu dile getirilmiştir. Sporcuların özellikle ailelerinden istediği hususlar aşağıda özetlenmiştir:

- Çocuklarının yeteneklerini keşfetmeleri, onlara baskı yapmamaları; “kazansa da kaybetse de seni seviyorum” demeleri, kızmamaları ya da çok sıkılmaları
- Çocuk turu kaybettiğinde de destek verilmeli “öbür tura odaklan bu tur bitti” gibi

- Psikolojik olarak çocuklarını rahatlatmaları: gülümsemeleri, pozitif dokunuşta bulunmaları, motive edici güzel söz söylemeleri “canın sağ olsun, aferin gibi”

Sporculara” iyi bir sporcu, iyi bir veli ve iyi bir antrenör/satranç öğretmenin nasıl olması gerektiği” konusunda bir soru yöneltilmiştir. Bu minvalde gelen cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

İyi bir sporcu	İyi Bir Veli	İyi Bir Antrenör
Saygılı	Motive eden-güven veren	Öğrencisini seven
Satranç sevdalısı-yetenekli	Yenilince kızmayan	Öğrencisiyle ilgilenen
Planlı	Çocuklarını dövmeyen	Motive eden
Cesur	Destekleyen (her koşulda)	Çalıştıran-soru çözen
Düşünerek oynayan	Çok hırslı olmayan	Öğrencisine samimi-içten
Çalışkan	Çocuğunun arkasında olan	Kendisini güncelleyebilen
Ahlaklı	Çocuğuna baskı yapmayan	Öğrencisini sıkmayan
Dürüst	Bağırmayan	Bilgili
Yavaş oynayan	Sabırlı olan	Eğlenceli
Zeki-akıllı	Çocuğunu sıkmayan	Cesaret verici
Düzenli	Psikolojik rahatlatabilen	Sabırlı
Disiplinli	Çocuklarına güvenen	Adil
Mütevazı	Destek veren-maddi ve manevi	Anlayışlı
Sakin	Çocuğuyla ilgilenen	
Sabırlı	Çocuğunu rahat bırakan	
Azimli		
Özverili		
Hırslı		

Satranç Eğitimi Yanında Destek Mekanizmaları: “psikolog desteği, eğitimin sistematik ve alanda yetkin kişiler tarafından verilmesi”

Bu konuda satrancın fiziksel ya da sanatsal bir aktiveyle desteklenmesi gereği veliler tarafından sıkça dile getirilmiştir. Okullarda verilen satranç eğitimlerinin daha sistemli, programlı ve yetkili kişiler tarafından verilmesi gereği de vurgulanmıştır. Son olarak gerek velilere gerek çocuklara yönelik psikolojik destek mekanizmalarının devreye girmesi beklenmektedir. Bu konuda velilerin görüşlerinden örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Satrançla birlikte fiziksel bir spor ya da sanat dalıyla (müzik vb.) sporcular desteklenmeli. Mental açıdan yoğun bir spor olduğu için bünyeleri dengelenmelidir”(VK-53).

“Okulun özel satranç odaları olmalı, kitaplar olmalı. Okullarda okullar arası turnuvalar düzenlenebilir. Daha profesyonel eğitim verilmelidir”(VK-13).

“Özellikle okullarda yetenekli öğrenciler belirlenerek bu konuda uzman kişilerin devlet desteğiyle çocuklara eğitim verilmesi sağlanabilir” (VK-22).

“Sporculara ve özellikle velilere psikolojik destek sunulmalıdır. Sporculara oyun psikolojisi-stress ve kaygıyla baş edebilme), velilere de sporcu psikolojisinden anlamak üzere (motivasyon, ödül-ceza mantığı, öfke ve hırs yönetimi vb.) psikolojik destek sunulabilir”(VK-48).

“Psikolog desteği önemli, nasıl davranılmalı, süreç nasıl yönetilmeli, nasıl eğitmeli konularında TSF seminer düzenlemelidir”

“Fisher boks yapıyordu-kan dolaşımı nabız-satranççı hayatından kareler verilebilir”(VK-32).

“Agresif çocuklara öfke kontrolü verilebilir”(VK-27).

“Heyecan ve stress yönetimi konusunda seminer verilmelidir. Aile, çevre, hoca tepkisinden çekiniyor çocuk” (VK-50).

Velilere “iyi bir sporcu, iyi bir veli ve iyi bir antrenör/satranç öğretmenin nasıl olması gerektiği” konusunda bir soru yöneltilmiştir. Bu minvalde gelen cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

İyi Bir Sporcu	İyi Bir Veli	İyi Bir Antrenör
Zeki	Anlayışlı	Diyaloğu-iletişimi iyi
Çevik	Sabırlı	Davranışlarıyla örnek
Çalışkan	Soğukkanlı	Bilgili
Dikkatli	Zengin-paralı	İşini seven-Disiplinli
Ahlaklı-dürüst-	Fedakâr-kurslara götüren	Her konuda rol-model
Azimli	Çocuğun programını hayatına göre ayarlayan	Çocuğu seven
Sabırlı	İstikrarlı	Bireysel farklılıklarını görebilen
Disiplinli-Düzenli	Ekonomik Destek veren	Çocuğu yakından tanıyabilen
İlgili-severek yapan	Stressiz	Güzel taktikler veren
Kaybetmeyi kabullenebilen	Çocuğuna güven aşılatabilen	Sporcusunu takip eden
Planlı-çalışma	Yönlendirebilen	Çocuğu analiz yeteneği olan
Soru çözen	Çocuğunun kapasitesini bilen	Sabırlı
İstikrarlı-kararlı-azimli	Kıyaslama yapmayan	Çocuk psikolojisinden anlayan
Hırçın değil hırslı olan	Çok hırslı olmayan	Motive eden
Okumayı seven	Yıkıcı değil yapıcı veli olabilen	Kaynak-yöntem-websitesi konusunda yönlendiren
Rakibine saygılı	Sevecen	Grup derslerinde ayrımcı olmayan
	Bilinçli	Çocuğun yaş seviyesine göre anlatabilen
	Sakin	Anlayışlı
	Çocuğu dinleyen	Çocuk dilinden anlayan
	Verdiğinin karşılığını hemen alma hırsı içinde olmayan	Yaşam koçu gibi olan

	Tatlı dille konuşmasını bilen- ezmeden-üzmeden	Tek işi bu olan
	Cezalandırmayan	Formasyonu olan
	Motive etmeyi bilen	Eksikleri tamamlayabilen
		Turnuva öncesi psikolojik destek vereabilen

Bu konuda velilerden alınan cevaplar sporculardan gelen cevapları destekler mahiyettedir. Özellikle iyi bir sporcunun nasıl olması gerektiği hususunda bunu açıkça görmek mümkündür. İyi bir antrenör yada eğiticinin nasıl olması gerektiğine dair daha detaylı bilgiler sunulmuştur. Tüm bu görüşlere örnek açıklamalar aşağıda sunulmuştur:

*“Karlsen yenildiğinde masa başındaki davranışları etik değil-masayı devirmek gibi-
Spyski mağlupken ayağa kalkıp alkışlıyor rakibini –böyle olmalı sporcu” (VK-49).*

*“Satranç toplumun saygı duyduğu bir spor,böyle olumsuz davranışlarla
zımparalanmamalı, örselenmemeli, yıpratılmamalı” (VK-4).*

*“Bu bir oyun değildir, spordur. Hiçbir tur/maç diğer tura benzemez, hiçbir rakip başka
bir rakibe benzemez. Bunu spor değil, oyun kabul ederlerse ciddiyete almazlar, zor bir
spordur. Teorisi günümüzde bitmeyen bir spordur. Bu çocuklar usta olursa belki bir
hamle bulurlar. Çalışan mutlaka meyvesini alır. Maç kaybedildiğinde nasıl
yapamıyorsun, diğer çocuk nasıl yapıyor ve yapamıyorsun” kıyaslaması
yapılmamalıdır”(VK-45).*

*“Satranç taşlarının hareketini bilen satrancı biliyor diye beklenti içine giriyorlar. Oysa
satrancın ruhu-felsefesi, temeli anlatılmalıdır. Sporcu rakibine saygılı olmalıdır”(VK-
24).*

Sonuç ve Öneriler

Satranç, insan beyninin pek çok yönden performansını arttıran bir oyun olarak tehdidi fark etme, gerekli önlemleri alma, tehdit yaratacak planlar yapma, hafızayı güçlendirme, sınırsız yakın sayıda olasılığı düşünme veyararacılık gibi alanlarda oynayan kişiye katkı sağlayan bir spordur. Tarihte rakiplerin savaş stratejilerinin önceden görmek için geliştirilen satranç günümüzde zekâya olumlu katkısı nedeniyle tercih edilmektedir. Bir hamle oyunu olan satranç her hamlede analitik düşünme becerisi gerektirdiğinden hem zekâ hem konsantrasyonu geliştirmektedir.

Araştırmada velilerin çocuklarını erken yaşlarda satrançla tanıştırmak suretiyle bu spora olan ilgilerini arttırmakta olduğu ve çocuklarının ilgi ve başarıları ölçüsünde desteklerini sunduğu gözlenmiştir. Çocuklarda eğlendirici ve yaşamlarına birçok yönden katkısı olan satranca olumlu yaklaşmakta, bu sporu severek oynamaktadırlar. Sporcuların çoğu okul derslerinde özellikle matematik derslerine satrancın olumlu katkısından bahsetmişlerdir. Aileler satranç yoluyla çocuklarının sosyalleşmelerine katkıda bulunmak, bilişsel kapasitelerinin

güçlendirmesine ve daha ileri hedeflere ulaşmaları konusunda bu spora gönül vermektedir. Ailelerin eğitim düzeylerinin yüksek oluşu buna mukabil sosyal statülerinin iyi bir konumda bulunması, sahip oldukları maddi ve manevi imkânlarıyla çocuklarını bu spora yönlendirmelerini kolaylaştırmıştır.

Sporcuların turnuva sürecinde diğer sporcularla ilişkilerinde saygı ve dürüstlük ilkesi ön plana çıkmıştır. Çocukların bilişsel yetilerini güçlendirmelerinin yanında ahlaki değerlerin yerleşmesinde de satranç sporunun önemli olduğu tespit edilmiştir. Sistemli çalışmak, disiplinli, düzenli ve sabırlı olmak başarının anahtarı olarak görülmektedir. Bu sporun sabır işi olduğu, birden başarılarının gelmeyeceği, zamanla oyun deneyimleriyle birlikte sporda belli bir ivme kazanılacağı dile getirilmiştir. Bu konuda veli tutumlarının da değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Başka bir deyişle, çocuklarını satrançla tanıştıran aileler başlangıçta büyük bir beklenti içine girmekte ve turnuvalarda maçların kaybedilmesi halinde çocuklarının bu sporla bağı zayıflamakta ya da süreç içerisinde çocuklarına karşı olumsuz bir tutum sergilenmektedir. Oysa zaman içerisinde sporun doğası ile sporcunun kişiliği arasındaki denge kurulmakta; sistemli, düzenli ve kararlı adımlarla bu sporcuda gelişmeler yaşanmaktadır. Bu yüzden, ulaşılabilir hedeflerle planlamanın yapılması ve beklentinin içine girilmesi daha sağlıklı görünmektedir. Çocuğunu tanımanın ve bu doğrultuda ne istendiğinin bilinmesinin, aile hırslarının törpülenmesinin, çocuğa daha olumlu ve bilinçli yaklaşılmasının, spordan azami ölçüde verim alınmasını da getireceği düşünülmektedir.

Öneriler

Çalışma sonucunda aşağıda sunulan hususlar önerilmektedir.

- Sporcu ve velilerine yönelik satranç sporunun inceliklerini anlatan bir el kitapçığının hazırlanması,
- Psikolojik destek mekanizmalarının çeşitlendirilmesi ve güçlendirilmesi; sporcunun yanında ailelere yönelik eğitimlerin verilmesi,
- Belgesel tarzı görsel bir kaydın oluşturulması ve bu belgeselde özellikle Türkiye’de satranç sporunda kariyer yapmış sporcuların satranç serüvenlerinin yer alması ve bunun genç kuşaklara aktarılması,
- “Satranç Kampları” adıyla çalışma kampları oluşturularak satranç severlerin ve özellikle yetenekli ama maddi açıdan yeterli imkâna sahip olmayan çocukların yaz aylarında alanda güçlü antrenörler nezdinde eğitim almalarının sağlanması,
- Okul öncesi eğitimde, erken çocukluk döneminden itibaren çocukların bu sporla tanıştırılması, bu sporla uğraşan çocukların başka fiziksel ya da sanatsal aktivitelerle desteklenmesi,
- Ulusal/uluslararası turnuvalarda, turnuva mekânlarına yönelik bir standardizasyonun sağlanması, maddi açıdan masrafların daha makul bir düzeye çekilmesi,
- Okullarda verilen satranç eğitimlerinin daha sistemli, programlı ve yetkili kişiler tarafından verilmesi,
- Sosyolojik açıdan sürece dahil olan bireyleri -sporcu, veli, antrenör, psikolog, hakem vb.- ve etkileşim süreçlerini içine alan daha kapsamlı araştırmaların yapılması.

Kaynaklar

- Alerli, D.H. (2017). *Satranç Psikolojisi*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Averbach, Y. (2000). *Satrançta Oyun Sonu* (2. Baskı). Çev. Aydın Umur. İstanbul: Broy Yayınevi.
- Barrett, D. C. & Fish, W. W. (2011). Our Move: Using Chess To Improve Math Achievement For Students Who Receive Special Education Services. *International Journal of Special Education*, 26, 181-193.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (2.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çeşmeli, Ş.M. (2016). *Satranç Oyunu Durum Uzayının Sezgisel Modellenmesi ve Global Optimizasyon Yöntemleri ile Çözümü*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Dalkıran, S. H. (1995). *Satranç Eğitim Metodu* (1. Baskı). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Dauvergne, P. (2000). *The Case for Chess as a Tool to Develop Our Children's Minds*. <http://www.cayen.net/sebchess/Children.pdf> (19.02.2018).
- Eksen, S., Sezgin A., Yüksel, T. (2006). *Satranç Hamlelerini Gerçekleştiren, Bilgisayar Destekli Robot Düzeneginin Tasarımı ve Gerçeklenmesi*. http://www.emo.org.tr/ekler/44d64fefff25575_ek.pdf (12.12.2019).
- Kaynar, F. (2014). *Erken Çocukluk Döneminde Verilen Satranç Eğitiminin İlkokula Hazır Bulunuşluğa Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes, Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Aydın.
- Kasparov, G. (2006). *Benim Ustalarım*. Çev. Ziya Ahmed. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Krivec, J. (2005). Coping With Stress And Social Support: A Comparison Between Chess Players And Non-Chess Players. *Horizons of Psychology*. 12, 2, 123-145.
- Kulaç, O. (1991). *Satranç Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Türkiye Satranç Federasyonu Yayınları.
- Levy, W. (1986). Utilizing Chess to Promote Self-Esteem in Perceptually Impaired Students. A Governer's Teacher Grant Program through the New Jersey State Department of

Education. <http://uschesstrust.com/wpcontent/uploads/2008/03/utilizing-chess-to-promote-self-esteem-in-perceptually-impaired-students.pdf>, (10.02.2010).

Liptrap, J. (1999). Chess and Standardized Test Scores. *Chess Coach Newsletter*, 11 (1), 5-7.

Patton, M.Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Reti, R. (2000). *Satrançta Büyük Ustalar Modern Görüşler*. Çev. Ali Karatay. İstanbul: Broy Yayınevi.

Romano, B. (2011). *Does Playing Chess Improve Math Learning? Promising (And Inexpensive) Results From Italy*. (Unpublished doctoral dissertation). University of Pennsylvania.

Sadık, R. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Satranç Bilen Öğrenciler ile Satranç Bilmeyen Öğrencilerin Doğal Sayılara İlişkin Dört İşlem ve Problem Çözme Başarılarının Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Satrancın Tarihçesi, <https://www.tsf.org.tr/federasyon/tarihce>, (14.12.2019)

Scholz, M., Niesch, H., Steffen, O., Ernst, B., Loeffler, M., Witruk, E., & Schwarz, H. (2008). Impact of Chess Training on Mathematical Performance and Concentration Ability of Children with Learning Disabilities. *International Journal of Special Education*, 23, 138-148.

Sertel, E. (2017). *Ortaokul Öğrencilerinin Problem Çözmeye Yönelik Tutumları İle Satranç Bilgisi Seviyeleri Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Mersin.

Tatlıpınar, S. (2017). *Satranç Öğretiminin Okul Öncesi Çocuklarda Dikkat Gelişimine Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı, Konya.

Tatlıpınar, S. ve Serçe, H. (2019). Satranç Öğretiminin Okul Öncesi Çocukların Dikkat Toplama Becerilerine Etkisi. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 22, Sayı 2, 481-489.

Tekneci Sağlam, S. (2009). *Okul Öncesi Eğitimde Alınan Satranç Eğitiminin İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerin Matematik Becerileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

AKADEMİKBAKIŞ DERGİSİ

Özel Sayı 2020

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk
Dünyası Kırgız –Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –
KIRGIZİSTAN <http://www.akademikbakis.org>

Ün, E. (2010). *Satranç Eğitiminin, Problem Çözme Yaklaşımları, Karar Verme Ve Düşünme Stilllerine Etkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Konya.

Wikipedia (2009). *Satranç*. <http://tr.wikipedia.org/wiki/> (05.02.2019).

World Chess Federation (2008). *Laws of Chess*.
<http://www.fide.com/component/handbook/> (05.09.2019).

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 10. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldız, M. (2010). *İlköğretim 2. Kademesinde Okuyan Aktif Satranç Sporcularının Yaratıcılık Ve Çoklu Zeka Alanlarıyla Olan İlişkilerinin Araştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Zweig, S. (2012). *Satranç*. İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.